

дуючими на абсолютное и полное воплощение исходных идеологических ценностей; второй характеризуется абсолютизацией идеологии и отождествлением первичной системы ценностей с конкретными социальными явлениями и целями.

Ключевые слова: идеология, общество, социальные цели, социальные ценности.

Zhovtianska V. V. Functioning and transformation of ideologies in the society: theoretical analysis

The paper presents an analysis of the social psychology principles of the functioning and development of ideologies in the society. The author singles out the number of internal contradictions in ideology that act as the development basis of the ideological systems in their functioning in society and of the societies in which these ideologies are implemented. These contradictions are the unity and opposition of values and logic, ideal and real, romantic and pragmatic, elite and mass. Two main ways to overcome these contradictions in the social development are analyzed. The first way assumes that social goals are previously recognized as having no claim to absolute and complete implementation of initial ideological values. The second method is characterized as ideology absolutization and identification of primary value system with specific social phenomena and goals.

Key words: ideology, society, social goals, social values.

**РЕГУЛЯТИВНО-ОСОБИСТІСНИЙ КОМПОНЕНТ РОЗУМІННЯ
АКТОРАМИ ПОЛІТИЧНИХ ЗАДАЧ**

Т. М. Траверсе, м. Київ

Представлено результати експериментального дослідження регулятивно-особистісного аспекту політичного мислення на етапі розуміння задачі політичного змісту. Особливості предметності, поняттєвості, практичності і творчості політичного мислення визначено за результатами експериментальної частини дослідження, учасниками якого стали різні групи респондентів, зокрема депутати районних рад України, студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серед задач політичного змісту, які вирішували респонденти, розглядалися чотири типи: на аналізування політичної ситуації, на прогнозування, на прийняття рішень і на управління. Виокремлено тактики роботи з актора з іншими суб'єктами за критерієм інтелектуальної поведінки (авторитарна, маніпулятивна, гуманістична) та відповідні орієнтації (на значення, на смисли, на співвідношення значення і смислів). З'ясовано, що регулятивно-особистісний компонент саморегуляції та активності актора в процесі розуміння політичної задачі зумовлюється властивостями його ціннісно-мотиваційної сфери, індивідуальними особливостями мисленнєвого процесу та специфікою вирішуваної задачі. Зацікавленість та позитивне ставлення до нових політичних задач, орієнтація на самостійність вирішення, домінування особистісних смислів політичного мислення, пізнавально-процесуальну мотивацію інтерпретовано як якісні характеристики інтелектуальної організованості актора.

Ключові слова: тактики політичного мислення, цінності, ціннісні орієнтації, пізнавально-процесуальна мотивація, особистісні смисли мисленнєвої діяльності.

Проблема. Актуалізоване вітчизняне політичне життя ставить сьогодні перед суспільством чимало гострих питань. Серед них – орієнтація пересічної людини в суспільно-політичному просторі, визначення цінностей, ціннісних орієнтирів, уявлень та домінуючих мотивів її функціонування в політичному середовищі – усі вони зумовлюють значущість проблеми політичного мислення. Останнє, на жаль, і досі не стало предметом системних досліджень учених. Опосередковано окремі аспекти політичного мислення розглядаються в контексті соціальних уявлень (Е. Дюркгайм, С. Московічі) та репрезентацій (М.-Л. Рукетт), політичних уявлень (О. В. Мітіна, В. Ф. Петренко та ін.), соціально-політичних настановлень, стереотипів, атитюдів (П. Бурдье та ін.), соціального мислення як функціонального механізму свідомості (К. О. Абульханова-Славська та ін.), політичної свідомості (В. О. Васютинський, О. Б. Шестопап), громадської думки (П. Д. Фролов та ін.), політичного менталітету (Н. Ф. Каліна, Є. В. Чорний, О. Д. Шоркін, О. Б. Шестопап та ін.), суб'єктів політичної влади та політичної еліти (А. Тойнбі, К. Мангейм та ін.), аналізу політики та прийняття політичного рішення (Р. Даль, І. Дрор, Т. В. Корнілова та ін.), політичного прогнозування та антиципування (В. П. Горбатенко, І. Г. Батраченко та ін.).

Психологічна характеристика процесу мислення виявляється тоді, коли постає питання про мету, мотиви і засоби аналізу задачної ситуації. Тому психологічну сутність політичного мислення розглядають звичайно в контексті життєвого досвіду людини, зокрема тієї діяльності, у якій вона є суб'єктом свого буття.

Мета статті: представити результати експериментального дослідження регулятивно-особистісного аспекту політичного мислення на етапі розуміння задачі політичного змісту.

На основі системно-стратегіального підходу до проблеми розуміння, розробленого школою В. О. Моляко, пропонуємо виокремлювати три компоненти, які детермінують процес розуміння: когнітивний, операціональний та регулятивно-особистісний. А. Б. Коваленко зазначає, що “в ході розуміння задачі відбувається включення різних компонентів розуміння – когнітивного, операційного, регулятивно-особистісного – в регуляцію поведінки суб'єкта діяльності, своєрідність поєднання яких залежить як від суб'єктивно-особистісних характеристик, так і параметрів творчої задачі” [1, с. 82–83]. “Дія стратегії творчого мислення, – зазначає Л. Г. Чорна, – охоплює особистісний, суб'єктивний та індивідні рівні саморегуляції та активності людини” [2, с. 508].

Особливості предметності, поняттєвості, практичності і творчості політичного мислення [3] зумовили розроблення експериментальної час-

тини дослідження. Воно здійснювалося за участі різних груп респондентів, серед яких були зокрема депутати районних рад України, студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Було сформовано групи депутатів, студентів-політологів, студентів неpolітологічних спеціальностей (математики, механіки, психологи, філософи, релігієзнавці, економісти), серед них виокремлено групу учасників Майдану – по 50 осіб у кожній. Респонденти вирішували шерг задач політичного змісту, серед яких ми виокремили чотири типи – на аналізування політичної ситуації, на її прогнозування, на прийняття рішення і на управління.

Аналіз психологічних функцій операційного знання в політичному мисленні передбачає звернення до індивідуальних особливостей його набуття та використання. Особливості репрезентованого в досвіді суб'єкта змісту можуть суттєво вплинути на способи його обробки в процесі вирішення політичної задачі. Одні й ті самі політичні задачі можуть бути вирішені візуально, аналітично тощо, де якісні відмінності розв'язків полягатимуть у тому, що кожному з них відповідає суб'єктивне "уявлення", або "бачення".

Індивідуальні особливості застосування операційного знання виявляються в тому, що актором здійснюється проблематизація та продукування тих проблемних задач, які відповідають тим чи тим способам репрезентації структур індивідуального політичного досвіду. Проте виявлено факти, які свідчать про те, що наочні компоненти мислення можуть обиратися як основа вирішення і за відносно слабкого розвитку наочних уявлень (політики – 32%, студенти-політологи – 52%, інші студенти – 62%). І, навпаки, задача майже одразу зводиться до аналітичного запису, незважаючи на те, що формальні перетворення політичного змісту доступні респондентові лише в обмеженій формі (зокрема, студенти-математики, коментуючи діяльність влади, говорили: "... нічого особливого, люди як люди").

Розуміння здійснюється на основі встановлення сутнісних зв'язків між об'єктом, його ознаками, елементами та умовами, в яких він функціонує. Предмет (а далі й предметність) як конструювальна характеристика політичного мислення залежить від інтенційності мислення актора, його досвіду. Орієнтація у предметності політичного мислення зумовлюється характерними для мислення особливостями – виокремленням ознак і зв'язків того якісно-специфічного змісту, який є релевантним до індивідуально-особистісних настановлень актора. Відбувається мисленнєве перетворення цього змісту з урахуванням предметної логіки його аналізу та структурування суб'єктом пізнання. Так, зафіксовано випадки, коли для актора форма та зміст задачної ситуації можуть бути доступними. Але специфічність його мислення, відсутність у нього релевантних умінь не дають змоги оперувати даною інформацією, щоб видобути з неї закладений смисл (політики – 44%, студенти-політологи – 68%, інші студенти –

80%). Цей ефект найяскравіше виявляється під час вирішення задач на розуміння політичних гасел (наприклад, “Свобода, рівність, братерство”). У такому випадку актори здебільшого відмовлялися від вирішення задачі.

Дослідники вказують на істотну відмінність у функціях суб’єктивних значень об’єктів, з одного боку, та їхніх смислів – з другого. Суб’єктивні значення виконують функцію пізнавального орієнтування в навколишній дійсності. Чим краще відображувані значення тих чи тих реальних об’єктів відбивають їхній явний стан, чим краще передбачувані значення прогнозують майбутній стан речей, тим досконалішим є таке орієнтування, що постає як передумова успішного досягнення цілей, які поставив перед собою суб’єкт [4]. Таку закономірність у розумінні задачної ситуації ми виявили в групі політиків (70%) та в групі учасників Майдану (66%).

Смисли виконують функцію ціннісного орієнтування в ситуації та мотивування діяльності суб’єкта, а отже, визначення того, які саме цілі він схильний ставити перед собою і який обсяг ресурсів згоден витратити на їх досягнення. Із потребами актора (та емоціями як їхнім виявом) безпосередньо пов’язані саме смисли. “Саме вони мотивують його поведінку. Щоб вплинути на поведінку, здійснюють управління смислами, які становлять для суб’єкта різні об’єкти, з котрими він має справу. ... Політик вдається до популізму, тобто здійснює дії (зокрема вербальні), котрі, як він розраховує, мають сподобатись якнайбільшому числу виборців (матимуть привабливий для них смисл) ... Щоб певна поведінка принесла суб’єктові ... справжню користь, вона має ... враховувати не лише смисли її складників, а і їхні значення, причому відображувані (або передбачувані) значення мають бути досить близькі до реальних ... реально допоможуть покращити становище людей (тобто матимуть для них не лише привабливий смисл, а й позитивне значення, причому не тільки суб’єктивне, а й об’єктивне)” [4, с. 196].

Політична участь актора може зумовлюватися тим, що навіть буденна, проте специфічно організована політична інформація може бути недоступною для нього. І тоді актор долучається до політики, хибно розуміючи складні взаємозв’язки компонентів суспільно-політичної ситуації. Рівень оволодіння політичною діяльністю зумовлює певну якість інформації, яка зазвичай у політика поділяється на кілька блоків (публічна або непублічна; релевантно або хибно змістовна тощо). “Її реалізація стає доступною лише на певному рівні його підготовленості, оскільки спроби більш раннього використання тієї чи іншої категорії інформації, – зазначає В. Д. Шадриков, – призводять до збільшення дезадаптації суб’єкта щодо вимог діяльності” [5, с. 49].

У пошуковому процесі політиків-фахівців виявлено суттєву особливість – наявність у їхній базі знань “вузлових точок”, “ключових елементів”, які є чутливими до певних одиниць задачного матеріалу (92%). Вони ініціюють зміну в наявних понятійних структурах, визначаючи ха-

рактер і напрям актуалізації наявних знань та продукування нових. Це можуть бути окремі політичні, здебільшого ідеологічно зумовлені, поняття, зміст яких мало змінюється з плином часу (наприклад, партія, держава, політична еліта, електорат, народ). Ці поняття можна розглядати як інваріанти в структурі досвіду. Часом певні поняття внаслідок частого і вдалого застосування (завдяки чому забезпечується успішне розв'язання проблем) набувають особливого, системотвірного статусу в структурі понятійного знання актора (наприклад, використання політичних символів).

Актуалізація в досвіді актора тих структур, які спрямовують його політичне мислення, не є однозначною відповідністю щодо предметного матеріалу, який піддається розумінню, та задіяних когнітивних структур. У більшості випадків зміст політичної ситуації, який піддається розумінню, є неоднозначним та полівалентним. Ознаки і зв'язки, що виокремлюються конкретним актором і, відповідно, становлять основу його думки, іншим актором можуть не виокремлюватись. Це означає, що інший актор вирішує цю задачу з іншим за зв'язками і відношеннями предметним змістом, який розгортається в іншому контексті.

Так, у більшості політиків (90%) яскраво виражена предметність політичного мислення, особливо коли йдеться про задачі на прийняття рішення і на управління. Найслабше політичний предмет ними утримувався в задачах на прогнозування (увесь час тяжіючи перейти у соціальний – відповідно 10%). У групі студентів-політологів була досить добре виражена тенденція до перевизначення задачі, спостерігалися спроби вирішити її відтак як навчальну (40%). Студенти намагалися вирішувати задачу як умовну, тобто сприймали її як проблему, що існує віртуально. Це особливо характерно для задач на прогнозування та управління (політологи – 40%, інші студенти – 74%, учасники Майдану – 36%). Водночас студент неполітологічних спеціальностей визначали як предмет насамперед суспільно-політичні цінності задачної ситуації, вирішуючи зокрема задачу на прийняття рішення (“Чти на Майдан чи ні?”) як задачу морального вибору в соціальному вимірі, тобто не розрізняючи поняття моралі та моральності в соціальному та політичному контекстах, що неминуче призводило їх до хибного (зокрема ідеалізованого) розуміння ситуації, або, коли зайшовши у глухий кут, вони ставили запитання: “політики – це люди?”.

Отже, один і той самий предметно-релевантний (або іррелевантний) розв'язок задачі можуть зумовлювати суб'єктні переваги одних мисленнєвих дій над іншими, індивідуальний стиль обробки інформації, потребово-мотиваційна сфера актора, зокрема пізнавально-процесуальна мотивація.

У політичному мисленні виявилось важливим не просто враховувати супутні фактори політичної ситуації. Політичні задачі є інтерактивними, оскільки не можуть бути вирішені без мотивування інших суб'єктів й обов'язково передбачають організацію діяльності інших акторів.

З огляду на результати дослідження виокремлено *тактики роботи*

актора з іншими суб'єктами за критерієм інтелектуальної поведінки: 1) авторитарна (опора на відповідні владні ресурси); 2) маніпулятивна (орієнтація на непрямий примус або вплив на свідомість); 3) гуманістична (цілі актора відповідають інтересам соціуму). Суттєвим для їх диференціювання є розроблення актором процедур узгодження інтересів передбачуваних учасників задачної ситуації (натиснути, обдурити, домовитися і т. ін.). А проте існує реальний перебіг соціально-політичних процесів, де переважають ті чи ті настрої. Ці настрої (наприклад, “дух армії”, “дух Майдану”) поряд з матеріальними є важливими ідеальними чинниками політичної діяльності.

У контексті розуміння акторами політичних задач було виокремлено дві *тактики* – орієнтації на значення та орієнтації на смисли. Успішність вирішення політичних задач демонстрували ті актори, яким вдавалося віднайти баланс між орієнтацією на значення та орієнтацією на смисли. Співвідношення орієнтацій на значення і на смисли ми виокремили як тактику, що зумовлюється насамперед усвідомленням залучення інших людей до політики (політики – 80%, студенти – 40%, студенти – учасники Майдану – 70%). При цьому мотивування іншого актора, тобто ті цілі, які мають спонукати уявного суб'єкта їх підтримати, мають бути з позитивним смислом, а протилежні цілі – з негативним.

Оскільки політична задача є динамічною, то, з одного боку, актор має виявляти послідовність, наполегливість, волю, а з другого – гнучкість, рухливість розуму, оскільки можливі помилки через ригідність мислення (що демонстрували переважно студенти неполітологічних спеціальностей (60%) у задачах на управління та аналізування).

В інших випадках зафіксовано використання ефективних способів пошукової діяльності, які, будучи у складі звичного репертуару актора, зумовлювали індивідуальний стиль його політичного мислення. У кожному десятому випадку у політиків виявлялася така ситуація, коли індивідуальний стиль мислення функціонував як “матриця стійкого патологічного стану” (Н. П. Бехтерева), яку варто зруйнувати. (В історії політики таке руйнування часом траплялося, навіть шляхом відтинання голови самого політика). Іншими словами, політична задача підлягає перманентному переформулюванню, оскільки попередня втрачає актуальність у зв'язку зі зміною “польової” політичної ситуації.

Залученість актора до соціально-політичних відносин зумовлює процес трансформації суспільно-політичних цінностей в особистісні. Поліфункціональність такого залучення полягає в тому, що актор одночасно залучений у процес засвоєння та реалізації цінностей конкретного суспільства (що певним чином відбивається на регуляції політичної поведінки щодо цінностей і цілей розвитку соціуму), а тому створює можливості для його соціально-політичного становлення і розвитку.

Регулятивно-особистісний компонент політичного мислення містить відомості про мотиваційну сферу актора. Зауважимо, що процеси

консумеризації суспільного життя (явище політичного консумеризму) зумовлюють “споживацьки мотивовану політичну поведінку та політично вмотивовану споживчу поведінку” [6, с. 58], які є складовою соціальної онтології сучасного політичного буття.

Мотиваційна спонукальна функція щодо моральних норм у політиці виявляється тоді, коли їх дотримання в ситуаціях прийняття особистісного рішення може обернутися для політика прагматичними втратами (наприклад втратою рейтингу), але водночас набуттям ціннісного характеру – можливістю підтримати самооцінку, залишитися вірним собі (“справі партії”, “справі народу”), не піддатися тисковій ситуації тощо (66%).

Особистісні рішення зафіксовано в задачах на управління і на прийняття рішення щодо тих значеннєво-смыслових орієнтирів, коли актор виявляє здатність вийти за межі задачної ситуації, стати над вимогами ситуації завдяки акту довизначення, артикуляції власних цінностей, ціннісних уявлень та орієнтацій (політики – 30%, учасники Майдану – 76%). Таке рішення можна вважати *вчинком*. За С. Л. Рубінштейном, вчинок є такою дією, у якій “провідне значення має свідоме ставлення людини до інших людей, ... до норм суспільної моралі” [7, с. 537]. При цьому простежується зв’язок прогнозованих наслідків із цінністю можливого як щодо зисків, так і щодо втрат (відповідний розподіл у політиків – 58 на 42%, у студентів – 50 на 50%, в учасників Майдану – 80 на 20%) (що яскраво виявилось в подальшому процесі формування ними задуму вирішення задачі).

З’ясувалося, що однаковий рівень розуміння задачі в акторів по-різному впливає на їхню інтелектуальну політичну поведінку. Ідеться, зокрема, про психологічну готовність, що виявляється у тому, що одні задачі сприймаються та опрацьовуються досить “легко” і мають позитивний емоційний супровід, тоді як інші ніби залишаються поза увагою. Така предметно-політична вибірковість мислення, своєрідна психологічна неготовність не лише супроводжуються байдужим ставленням, а й викликають опір, негативні емоційні переживання, створюючи емоційні бар’єри щодо розуміння політичної задачі. Найвищий рівень такого нерозуміння по всій вибірці виявлено щодо задач на політичне прогнозування (політики – 46%, студенти-політологи – 64%, інші студенти – 84%). При цьому політики більш емоційно переживали неможливість спрогнозувати ситуацію, констатуючи брак потрібної інформації, недостатність власних знань, а головне – наявного власного політичного ресурсу.

Політичні потреби акторів виявилися здебільшого недостатньо усвідомленими, хоча водночас і приймалися ними як мета діяльності. Їх можна інтерпретувати як “міфічні”, що зумовлено домінуванням операцій аналізу та кількарязового узагальнення. Зокрема, обґрунтовуючи позицію щодо того, “чи потрібно йти на Майдан”, студенти говорили, що “слід змінити владу”, “прогнати корупціонерів”, “боротися за демократію”,

“виборювати вільне суспільство” та ін. При цьому уточнення мотивів, наприклад: “що ви будете робити зі зміненою владою?”, зумовлювали розгубленість студентів-учасників політичних подій (46%). Конкретизуючи образ “зміненої влади”, вони здебільшого послуговувалися поняттями-символами на кшталт “обрати достойних політиків” (82%), а при уточненні стратегії поведінки щодо нової влади менш як у третини з них (28%) зафіксовано більш-менш релевантне ставлення до поставленої мети (“демократія і демократизація”) та усвідомлення необхідності власної політичної активності “тут і тепер” (її реальних ресурсів, володіння релевантними засобами і т. ін.) з погляду ставлення як до обраних політиків, так і до самого себе в бажаній новій політичній ситуації.

Раціональність політичної поведінки не існує як автономне явище, оскільки зумовлюється набором інструментальних і термінальних цінностей, які є значущими в конкретному соціальному стані та водночас виступають орієнтирами для інтелектуальної політичної поведінки актора. У найбільш суб'єктно значущих задачах (на прийняття рішення і на управління) політики завжди виокремлювали суперечності (96%), фіксували предмет задачі як політичний (100%) та диференціювали значущі і другорядні властивості задачної ситуації (98%). Це виявлялося в продукуванні умовиводів та попередніх висновків, які детермінували провідний образ ситуації (90%). Майже в усіх випадках мали місце теоретичні узагальнення, послідовність, зв'язність та логічність думки, інтелектуальна рефлексія та прийняття рішення щодо розуміння умов задачі (94%). (Це, до речі, суперечить твердженням Д. В. Ольшанського, який був переконаний, що політичне мислення є алогічним [8, с. 75]).

Прикметно, що більшість політиків нехтували нормами-ідеалами (88%) і навіть нормами-стандартами (46%), яких би мали обов'язково дотримуватися. Це виглядало як готовність до співпраці з іншими, а в крайньому разі, по суті, йшлося про готовність до політичної мімікрії. Це зумовлювалося, на нашу думку, як усвідомленням обмеженості власного політичного ресурсу, так і персональними мотивами отримання зисків завдяки перебуванню в політиці.

Більшість політиків спираються на свій попередній досвід, використовуючи знання з інших сфер громадської (68%) та професійної (86%) діяльності. Для політиків характерна така ієрархія (послідовність) пошукових дій: підготовчі (94%), планувальні (76%), реалізуючі (72%) та оціночні (70%), перевіряльні (44%).

Метою, найбільш значущою усвідомленою потребою для політиків виявилася “влада” (92%), що підтверджує наше припущення про те, що вирішення політичних задач інтерпретувалося ними як робота з профільними політичними задачами. Мотиви “отримати знання” (32%), “удосконалити себе” (20%) були для політиків недостатньо значущими.

У системі цінностей та ціннісних орієнтацій (як ціннісні орієнтації ми визначаємо елементи мотиваційної структури особистості, на основі

якої актор здійснює вибір мети, мотивів інтелектуальної діяльності з урахуванням особливостей задачної ситуації) пріоритетні позиції посіли політичні переконання, соціокультурні і політичні стереотипи та соціальні настановлення (атитюди).

Політичні переконання – це ті цінності, які є суб'єктивними переконаннями актора, його внутрішніми спонуками, що набули ознак ціннісних орієнтацій. Ідеться про характеристики політичної ситуації, які мають для акторів особистісне значення. Цінності у політиків здебільшого містять концептуальний елемент, що не є конкретною метою. Цінності радше співвідносяться з цілями пошукової діяльності та слугують певними критеріями вибору тієї чи тієї стратегії інтелектуальної поведінки. Цінності акторів ґрунтуються на почуттях, емоціях та потребах (при цьому вони функціонують як виведені з досвіду абстракції). Водночас емоції виявилися не завжди актуальними, проте потенційно вони завжди мають місце.

Висновки. Регулятивно-особистісний компонент саморегуляції та активності актора в процесі розуміння політичної задачі зумовлюється його ціннісно-мотиваційною сферою, індивідуальними особливостями мисленнєвого процесу та специфікою вирішуваної задачі. Зацікавленість і позитивне ставлення до нових політичних задач, орієнтацію на самостійність розв'язку, домінування особистісних смислів політичного мислення, пізнавально-процесуальну мотивацію можна інтерпретувати як якісні характеристики інтелектуальної організованості актора. Стратегіальна організація політичного мислення поряд з особистісним охоплює суб'єктивний та індивідуальний рівні інтелектуальної активності людини, що й має стати предметом наших подальших розвідок.

Література

1. *Коваленко А. Б.* Психологія розуміння / А. Б. Коваленко. – К. : Геопринт, 1999. – 184 с.
2. *Чорна Л. Г.* Особливості прояву стратегії творчого мислення в обдарованих старшокласників / Л. Г. Чорна // Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко / за заг. редакцією В. О. Моляко. – К. : Освіта України, 2008. – С. 501–549.
3. *Траверсе Т. М.* Системно-стратегіальна концепція політичного мислення (продовження) / Т. М. Траверсе // Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукр. нац. ун-ту імені Володимира Даля. – Луганськ : НОУЛІДЖ, 2014. – № 2(34). – С. 333–339.
4. *Балл Г. О.* Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Г. О. Балл. – Видання друге, доп. – Житомир : Рута ; Волинь, 2008. – 232 с.
5. *Шадриков В. Д.* Психология деятельности и способности человека : учеб. пособие / В. Д. Шадриков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Логос, 1996. – 320 с.
6. *Торяник В. М.* Політичний консумеризм: генеза, сутність, технології / В. М. Торяник. – Дніпропетровськ – Нікополь : Фельдман О. О., 2011. – 326 с.

7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : учебник / С. Л. Рубинштейн. – М. : Учпедгиз, 1946. – 537 с.
8. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии / Д. В. Ольшанский. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 496 с.

Reference

1. Kovalenko, A. B. (1999). *Psykhologhiia rozuminnia* [Psychology of understanding]. Kyiv: Geoprint Publ. (ukr).
2. Chorna, L. G. (2008). Osoblyvosti proiavu strategii tvorchoho mislennia v obdarovanykh starschoklasnykiv [Peculiarities of display of creative thinking strategy in gifted senior high school students]. *Stratehii tvorchoi diialnosti: shkola V. O. Moliako* [Strategies of creative activity: V. O. Molyako School. Ed. V. O. Molyako]. Kyiv: Osvita Ukrainy Publ. (ukr).
3. Traverse, T. M. (2014). Systemno-stratehialna kontsepsiia politychnoho myslennia (prodovzhennia) [System and strategy-related concept of political thinking (continuation)]. *Teoretychni i prykladni problemy psykhologhii: Zbirnyk naukovykh prats Shidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia* [Theoretical and applied problems of psychology: Collection of scientific works of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University], 2(34), 333–339 (ukr).
4. Ball, G. O. (2008). *Orientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvittii, psykhologichnii sferakh)* [Reference points of modern humanism (in public, educational, psychological spheres)]. Zhytomyr: Volyn Publ. (ukr).
5. Shadrikov, V. D. (1996). *Psihologiya deyatelnosti i sposobnosti cheloveka: Uchebnoe posobie* [Psychology of activity and the human abilities: Textbook]. Moscow: Logos Publ. (rus).
6. Torianyk, V. M. (2011). *Politychnyi konsumeryzm: heneza, sutnist, tekhnologhii* [Political consumerism: genesis, essence, technologies]. Dnipropetrovsk, Nikopol: Feldman O. O. Publ. (ukr).
7. Rubinshtein, S. L. (1946). *Osnovy obschey psihologii: Uchebnik* [Fundamentals of general psychology: Textbook]. Moscow: Uchpedgiz Publ. (rus).
8. Olshanskiy, D. V. (2001). *Osnovy politicheskoy psihologii* [Fundamentals of political psychology]. Ekaterinburg: Delovaya kniga Publ. (rus).

Траверсе Т. М. Регулятивно-личностный компонент понимания акторами политических задач

Представлены результаты экспериментального исследования регулятивно-личностного аспекта политического мышления на этапе понимания задачи политического содержания. Особенности предметности, понятийности, практичности и творчества политического мышления определены по результатам экспериментальной части исследования, участниками которого стали различные группы респондентов, в частности депутаты районных советов Украины, студенты Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. Среди ряда задач политического содержания, предложенных для решения респондентам, рассматривались четыре типа: на анализирование политической ситуации, на прогнозирование, на принятие решений и на управление. Выделены тактики работы актора с другим и субъектами в соответствии с критериями интеллектуального поведения (авторитарная, манипулятивная, гуманистическая) и соответствующие ориентации (на значения, на смыслы, на соотношение значений и смыслов). Установлено, что регулятивно-личностный компонент саморегуляции и активности актора в про-